

OMAGIU ACADEMICIANULUI ȘTEFAN PASCU

Filofteia REPEZ¹

filofteiarepez@yahoo.com

MOTTO: „...*Omagiu de închinare, respect și recunoștință se cuvin poporului meu, pe care m-am străduit din toate puterile, din tot cugetul să-l slujesc cu statornică credință de când mi-am înțeles rosturile în lume și până în clipa de față, legându-mă și cu acest prilej să-l slujesc cu toate puterile și de aici înainte.*”²

(Ștefan Pascu)

ABSTRACT: Scientist, teacher, great Romanian, Ștefan Pascu is part of the great historian representatives whom, following the World War II, provided continuity in the development of history science, educated a series of valuable historians, maintained and improved scientific relations with the world's famous history school and connected his name with the publishing of some papers providing prestige to the Romanian history science.

After 100 years from his birth, this article intends to be a tribute and respect remembrance, a proof of our treasuring for this distinguished and great Romanian.

KEYWORDS: Ștefan Pascu, tribute, academician, aspects, personal activity, professional activity

Aspecte din viața personală și profesională

Ștefan Pascu (foto) s-a născut la data de 14 octombrie 1914 în comuna Apahida, județul Cluj.

Tatăl său, Pascu Ion, a dovedit pe timpul vieții un comportament bun. Mama, Pascu Victoria, după decesul soțului, s-a recăsătorit cu Dindea Ion,

1 Colonel conf.univ. dr., Facultatea de Securitate și Apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, membru titular al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

2 Ștefan Pascu, *Gândirea istorică în Academia Română (1866–1918)*, Academia Republicii Socialiste România. Discursuri de recepție. Serie nouă 2, Editura Academiei Române, București, 1975, p. 3, apud Academia Română, *Memoriile secției de științe istorice și Arheologie*, seria IV, Tomul XXIII, 1998, Editura Academiei Române, București, 2000, p. 199.

țăran mijlocaș. Din partea tatălui natural a avut un singur frate, pe Pascu Dumitru, iar dinspre mamă doi frați (Dindea Ioan și Dindea Lazăr) și o soră (căsătorită Moldovan Letiția).

Foto: Ștefan Pascu³

Când tatăl său biologic a murit pe câmpul de luptă în timpul Primului Război Mondial, Ștefan Pascu avea trei ani.

Copilăria și primii ani de școală i-a petrecut în satul natal.

Pentru a-și continua studiile liceale, parcurgea zilnic distanța de 15 kilometri de la Apahida la Cluj-Napoca. Din meditațiile făcute cu elevii de liceu pe timpul verii își acoperea celelalte nevoi – îmbrăcăminte, cărți. După absolvirea liceului în anul 1933, stă un an acasă la părinți.

În perioada 1934–1938 urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie, secția istorie și geografie, a Universității din Cluj-Napoca. Pe timpul studenției se remarcă ca fiind un student cu rezultate foarte bune la învățătură, fapt pentru care a primit, din anul II universitar, bursă la căminul studențesc „Avram Iancu”. Pe la mijlocul anului III universitar, grație rezultatelor foarte bune la învățătură, a fost angajat bibliotecar onorific la Institutul de Istorie Națională și retribuit cu mici sume de bani din fondurile interne ale instituției. A ocupat această funcție până la sfârșitul studiilor universitare. Examenul de licență l-a susținut în istoria

3 Fotografia preluată din *Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754*, p. 14.

românilor, specializarea principală, istorie universală și geografia socialității secundare, cu mențiunea „*magna cum laude*”.

În toamna anului 1939, a obținut o bursă de studii la Școala Română din Roma (Italia), unde, pe parcursul a trei ani, s-a specializat în istorie medievală, arhivistică, paleografie și diplomatică. Cercetările efectuate în arhivele și bibliotecile Romei l-au ajutat să descopere documente privind istoria românilor din Evul Mediu. Una din aceste descoperiri din Biblioteca Vaticană a fost „Memorialul genovezului Franco Sivori”, fost secretar al domnitorului român Petru Cercel. Despre această perioadă a vieții sale afirmă că a fost „într-o continuă discordanță, atât cu fascismul italian, cât și cu cel din România”⁴. În acest sens, exemplul cel mai clar a fost răspunsul publicat în Revista Istorică din anul 1940, împotriva unei cărți oficiale care încerca să pregătească justificarea Dictatului de la Viena. Rămas fără bursă în timpul dictaturii legionare, urma să fie trimis acasă. Intervenția Universității din Sibiu pe lângă Ministerul Instrucțiunii, cu motivarea că bursa a fost obținută prin concurs și pentru cercetare științifică, a fost salvarea.

Examenul de doctorat l-a susținut în istoria românilor și istoria universală, în toamna anului 1942, obținând calificativul „*magna cum laude*”; teza de doctorat a fost publicată, doi ani mai târziu, cu titlul „Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea”.

Din anul 1943 a ocupat diverse funcții: funcția de asistent universitar, apoi, pentru o perioadă de trei ani, pe cea de șef de lucrări la Facultatea de litere și filozofie din Sibiu. În august 1945 a fost numit șef de lucrări la Universitatea din Cluj. La scurt timp a obținut și celelalte grade didactice: conferențiar universitar (1948) și profesor universitar (1962). A fost decan al Facultății de Istorie și Filozofie (1968–1976) și rector al Universității Babeș-Bolyai (1968–1976).

Cariera profesională cunoaște și alte urcușuri: director adjunct (1969–1973) și director (1973–1990) al Institutului de Istorie și Arheologie al Academiei Române din Cluj-Napoca; președinte al Secției de Științe Istorice (1974–1990) și membru al Prezidiului Academiei Române. A condus Filiala Academiei Române de la Cluj-Napoca; a fost președinte al Societății de Științe Istorice din România și președinte al Comitetului Național al Istoricilor din România (1980–1994).⁵

4 Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754, p. 53.

5 Academia Română, *Memoriile secției de științe istorice și arheologice*, seria IV, Tomul XXIII, 1998, Editura Academiei Române, București, 2000, p. 205.

Tot din viața personală, adăugăm și următoarele aspecte:

Sotia, Pascu Viorica (născută Lascu) provenea dintr-o familie de funcționari (tatăl său, Lascu Traian a fost notar comunal; mama, Lascu Viorica a fost învățătoare). După absolvirea Facultății de Litere și Filozofie, în anul 1950, a lucrat o perioadă de doi ani la Institutul de Istorie al Academiei R. P. Române, filiala Cluj; ulterior a fost transferată la Sfatul Popular al regiunii Cluj, ca funcționară la secția comercială. Din anul 1954, și-a desfășurat activitatea la Muzeul Etnografic, ocupând funcția de muzeograf principal. Aprecierile la adresa domniei sale au fost pozitive: „*Era o persoană bine pregătită profesional, preocupată de ridicarea nivelului politic și ideologic, care își îndeplinea sarcinile în mod conștiincios*”⁶.

Ștefan Pascu se stinge din viața în ziua de 2 noiembrie 1998 pe un pat de spital.

Aspecte ale activității politice

Ștefan Pascu nu a desfășurat activitate politică până în anul 1945, când s-a înscris în rândurile Partidului Social Democrat (PSD), iar de la 1 septembrie 1947 în rândurile Partidului Comunist Român (PCR).

Îndeplinește cu conștiinciozitate o serie de sarcini pe linie de partid: secretar al grupării universitare PSD; responsabil organizatoric al organizației de bază în Partidul Muncitoresc Român (PMR); responsabil de agitație și propagandă al organizației de partid, apoi în resortul de agitație și propagandă al sectorului – secția studii și documentare. De asemenea, a avut rol de conducere la Cercul Marxist al Județenei Cluj; a ținut o serie de conferințe la diferite școli de cadre ale partidului; a luat parte la munca de lămurire la țară și a participat la campaniile electorale.

În „Observațiunile Comisiei de Verificare” din data de 25.11.1949 se precizează următoarele: „*are un nivel ideologic și politic ridicat și caută să și-l ridice necontenit. Este sincer atașat Partidului și clasei muncitoare. Primește critica și are simț autentic ridicat. Are ambiții personale. Îi place să se evidențieze. Nu este destul de combativ. Se subapreciază*”⁷.

Un eveniment neplăcut a avut loc în anul 1950: a fost exclus din rândurile PMR, pe motiv că „*nu se poate debarasa de mentalitatea burgheză... are apucături dictatoriale, nu este sincer față de partid, nu a arătat nici în autobiografie și nici în chestionar că a organizat oamenii din garda lui Maniu și nici că*

6 Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754, Arhivele Naționale București, p. 83.

7 *Ibidem*, p. 102.

*a simpatizat cu Goga și cu Cuza. Aceasta a recunoscut numai în cursul cercetării, când a fost pus în fața faptelor sale*⁸. În fapt, a fost vorba despre ajutorul dat la întocmirea unei liste de persoane dispuse să se înroleze voluntar în cadrul organizațiilor Partidului Național Țărănesc (PNȚ) Maniu. Greșit informat cu privire la caracterul gărzilor Iuliu Maniu – crezând că acestea au misiunea de a da ajutor armatelor sovieto-române în lupta împotriva armatelor hitleriste din Transilvania pe baza lozincii „Totul pentru front” – întocmește, în septembrie 1944, o listă cu 50 de tineri (studenți și muncitori) care s-au înscris voluntar în aceste gărzi. Însă, așa cum reiese din Dosarul CC al PCR cadre de la Arhivele Naționale București, imediat după întocmirea listelor și de la primele semne de nelegiuri comise de aceste gărzi, „a încetat orice activitate pe această linie și s-a orientat spre forțele de stânga”⁹.

Excluderea din partid nu l-a demobilizat, și-a continuat cu pasiune și dăruire activitatea didactică și de cercetare științifică. Urmare a rezultatele profesionale bune a fost reprimat în rândurile membrilor PCR în anul 1965¹⁰.

Aspecte ale activității științifice

Preocupările științifice ale lui Ștefan Pascu au fost largi: de la cele consacrate istoriei Transilvaniei, la istoria României, cu extensiuni și asupra unor aspecte de istorie universală care au influențat realitățile românești. Așa se face că numărul lucrărilor publicate este mare. De exemplu în perioada 1937–1964 a publicat peste 100 de lucrări științifice în domeniul istoriei României și universale¹¹.

Cunoștea patru limbi (franceza, italiana, germana și maghiara), un atu important în cariera profesională.

Dintre lucrările sale reprezentative amintim: Știri noi privitoare la revoluțiunea lui Horea (1943), Răscoalele țărănești din Transilvania (1947), Epoca voevodatului (1947), Contribuțiuni noi privitoare la răscoala țărănilor din 1514 în Transilvania (1955), Mișcările țărănești prilejuite de intrarea

8 *Ibidem*, p. 86.

9 *Ibidem*, p. 43.

10 Conform Procesului verbal din data de 23.IV.1965 Cluj aflat în *Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P/1754*, p. 15.

11 Din Formularul de înregistrare al candidatului de partid Pascu Ștefan aflată în Carnetul de candidat nr. 0945250-Dosarul CC al PCR nr.P/1754, p. 33.

lui Mihai Viteazul în Transilvania (1956), (1947), Voevodatul Transilvaniei în patru volume (1971–1988), Sinteza națiunii române (1967), Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia (1968), Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești (1982), Istoria învățământului din România (1983).

Pentru a completa prezentarea activității științifice a lui Ștefan Pascu mai sunt de adăugat tipărirea de cursuri, manuale universitare și școlare, publicarea a numeroase articole în reviste de cultură sau în presă. Activitatea științifică a fost completată prin participarea ca invitat la emisiuni de radio și televiziune și în calitate de raportor la importante congrese și reuniuni internaționale de specialitate.

De asemenea, activitatea sa științifică a fost completată prin participarea la diverse manifestări științifice; exemplificăm: 1960 – Congresul internațional de istorie, Suedia; 1962 – cercetări științifice desfășurate în URSS; 1963 – Colocviul internațional de demografie istorică, R. P. Cehoslovacia; 1963 – Conferință, R. P. Polonă. Toate participările sale peste hotarele țării au fost apreciate pozitiv, ca „*aducând cinste științei istorice din țara noastră*”¹².

Despre activitatea sa științifică a susținut că eforturile au fost îndreptate pentru debarasarea de rămășițele ideologiei burgheze, „*reușind în mare măsură acest lucru, după cum s-a constatat cu ocazia analizei diferitelor lecții și cum au subliniat referenții și recezenții lucrărilor publicate*”¹³.

Aprecierea activității științifice și profesionale

Prin bogata și diversă sa activitate devine membru corespondent al Academiei Române în anul 1963 și membru titular în anul 1974 al Academiei Române. Prezidiul Academiei Române îl numește redactor responsabil adjunct al lucrării „Istoria României”, care a apărut la Editura Horvath din Franța, într-un număr de 4.000 de exemplare cartonate cu imitație pânză cu jachetă.

Dovada recunoașterii profesionale o reprezintă și diversele afilieri la academii de prestigiu: Academia Portugheză de Științe Istorice (1978), Academia Internațională de Litere și Arte Moderne din Roma (1989), Academia Internațională Medicea din Detroit (1989). De asemenea, a fost afiliat la Societatea de Științe Istorice din România. A fost președinte al Comisiei Internaționale de Demografie Istorică și al Asociației Oamenilor de Știință – filiala Transilvania.

¹² *Ibidem*, p. 24.

¹³ *Ibidem*, p. 55.

Aprecierea activității științifice s-a concretizat și în obținerea calității de membru de onoare al unor universități străine: Universitatea din Strasbourg (Franța), Universitatea Columbus (Ohio, USA), Universitatea Wayne din Detroit (Michigan, SUA).

A fost decorat cu Ordinul Muncii clasa a III-a; a fost propus să candideze la alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională.

Premiile și distincțiile obținute sunt altă modalitate de apreciere a bogatei sale activități științifice: Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române (1956); Premiul I al Ministerului Instrucțiunii Publice (1944 și 1961); „profesor universitar emerit” și „om de știință emerit”.

Recunoștința și aprecierea s-au concretizat în anul 1992 și prin acordarea titlului de „cetățean de onoare al municipiului Cluj-Napoca”¹⁴. Liceul Tehnologic din localitatea natală îi poartă cu mândrie numele.

Ștefan Pascu despre făurirea statului național român

Ștefan Pascu rămâne peste ani și pentru toți românii monograful cel mai de seamă al Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Prin apariția celor două volume, intitulate *Făurirea statului național unitar român*, susține, în plină perioadă comunistă, că românii sunt o „... etnie, de o rezistență impresionantă, încât neamurile trecătoare sau cu popasuri mai îndelungate sau mai scurte nu i-au putut altera ființa”¹⁵.

Potrivit autorului, românii au fost cei care au asimilat diverse populații cu care au conviețuit, datorită unor avantaje: superioritatea numerică totdeauna și peste tot, rezistența substratului și superstratului din care a derivat sinteza etnodemografică românească, superioritatea cultural-spirituală¹⁶.

Peisajul geografic ocupă un loc deosebit în aceste volume; pitorescul geografic din România încântă privirea și stârnește admirația. Relieful țării noastre este prin excelență carpatic; Carpații care traversează țara din Bucovina până în Banat au fost asemănați cu coloana vertebrală a corpului omenesc; doi frați gemeni – Oltul și Mureșul, au destine separate pe măsura creșterii.¹⁷

14 <http://www.primariaclužnapoca.ro/cetateni-de-onoare.html>, accesat la data de 6 mai 2014.

15 Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, p. 12.

16 *Ibidem*, p. 12.

17 *Ibidem*, pp. 14–15.

Aducând aminte de străduințele și realizările, ca etape necesare ale înfăptuirii unirii, Ștefan Pascu prezintă însemnătatea desăvârșirii Unirii din decembrie 1918 pentru poporul român, o împlinire a voinței de ani a poporului român.

Argumentele istorice și cele monografice au atras atenția conducerii Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Cuvinte de prețuire

Ștefan Pascu face parte din galeria personalităților marcante din a doua jumătate a secolului al XX-lea din România.

Specialist în istoria evului mediu și modern, Ștefan Pascu a elaborat opere fundamentale cu privire la Evul Mediu românesc și la mișcarea pentru libertate și unitate națională.

Contribuția acestui demers științific este infimă față de aprecierile numeroase făcute la adresa activității profesionale a distinsului academician Ștefan Pascu cu diferite ocazii și de diverse persoane.

Exemplificăm:

„Ștefan Pascu a fost și este purtătorul de cuvânt al științei istorice românești, o personalitate a vieții științifice din țară și din străinătate ...a fost și este un model pentru toți ...un om de nădejde ce și-a pus întreaga activitate în slujba poporului român.”¹⁸;

„Ștefan Pascu este un om de mare valoare și de mare nădejde la Facultatea de istorie și la Institutul de istorie, ca profesor, istoric, cetățean și ca om cu înalte calități.”¹⁹;

„Ștefan Pascu era discursiv și magistral. De regulă ținea un curs în care noi nu puteam interveni... Ștefan Pascu nu-și anunța niciodată titlul cursului. Începea să vorbească după ce făcea câțiva pași de la ușă către catedră și se încheia ora, încheia expunerea. Sigur, nu era neapărat un curs foarte sistematic. Vorbea liber. Numai liber. Nu-mi amintesc să fi avut notițe, fișuici sau note de curs”²⁰;

18 Proces-verbal încheiat la data de 3 noiembrie 1979 p. 10 și p. 11, aflat în Dosarul Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754, p. 24.

19 *Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754*, Arhivele Naționale București, p. 85.

20 Ioan Drăgan, director al Arhivelor Naționale Cluj, în articolul lui Ionuț Țene, Ștefan Pascu – un rector între compromisul impus de regimul comunist și deschiderea universitară pe plan internațional, disponibil on-line pe http://confluente.ro/Stefan_pascu_un_rector_intre_compromis_al_florin_tene_1331632100.html, accesat la data de 22 mai 2014.

„...Profesor recunoscut, om de mare cuprindere intelectuală”²¹.

În anul 1974, la împlinirea vârstei de 60 de ani, Catedra de Istorie și Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj îi dedică un volum omăgiu cu o prefață de tip „laudatio” semnată de către Pompiliu Teodor.

Perioada de rectorat a lui Ștefan Pascu a fost percepută ca „o deschidere spre exterior, în strângerea relațiilor cu universitățile din Occident”²², prin menținerea coeziunii Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, în fața provocărilor etnice în învățământul superior. Lăudabil este și faptul că această prestigioasă universitate nu a fost afectată instituțional de „tezele „din iulie 1971 ale lui Nicolae Ceaușescu.

Atunci când dorești să evoci o mare personalitate, cuvintele par uneori seci. Esența, însă, se ridică la suprafață. Așa este și în cazul acestor rânduri, care se doresc a fi un omăgiu modest, prin evocarea unor momente din viața profesională și personală, adus academicianului Ștefan Pascu.

Bibliografie:

- [1] ***, Academia Română, *Memoriile secției de științe istorice și Arheologice*, seria IV, Tomul XXIII, 1998, Editura Academiei Române, București, 2000.
- [2] ***, Arhivele Naționale, București, Dosar Fond CC al PCR secția cadre nr. P./1754.
- [3] Pascu, Ștefan, *Făurirea statului național unitar român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983.

Pagini internet accesate:

<http://www.primariaclujnapoca.ro/cetateni-de-onoare.html>.

http://confluente.ro/Stefan_pascu_un_rector_intre_compromis_al_florintene_1331632100.html.

<http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/JURNALISTICA/htm>.

21 Nicolae Balint, Dr. Ioan Ranca, *O viață dăruită arhivelor*, disponibil on-line pe <http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/JURNALISTICA/htm>, accesat la data de 22 mai 2014.

22 Nicolae Balint, Dr. Ioan Ranca, *op. cit.*, disponibil on-line pe <http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/JURNALISTICA/htm>, accesat la data de 22 mai 2014.